

**KONSTITUCINIO TEISMO TEISĖJOS
RAMUTĖS RUŠKYTĖS
ATSKIROJI NUOMONĖ**

2010 m. liepos 9 d.

Dėl Konstitucinio Teismo 2010 m. liepos 2 d. sprendimo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 12 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 7 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 straipsnio ir Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 7 straipsnio (2002 m. lapkričio 5 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nuostatos išaiškinimo“

1. Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 12 d. nutarimu pripažino, kad Žemės reformos įstatymo 7 straipsnio (2002 m. lapkričio 5 d. redakcija) nuostata „Žemė Vyriausybės nustatyta tvarka suteikiama nuosavybėn neatlygintinai Lietuvos Respublikos piliečiams: <...> 1) apdovanotiems Vyčio Kryžiaus ordinu ir Vyčio Kryžiumi, žuvusių (mirusių) tokių fizinių asmenų sutuoktiniams, o jeigu sutuoktinio nėra, - tėvams (įtėviams) arba vaikams (įvaikiams) - Vyriausybės nustatyto dydžio vienas žemės sklypas individualiai statybai, jeigu jų prašymai dėl žemės sklypo suteikimo nuosavybėn neatlygintinai pateikti iki Žemės reformos įstatymo 7 straipsnio pakeitimo įstatymo įsigaliojimo (2002 m. liepos 3 d.)“ prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 2 daliai, 128 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinis Teismas 2010 m. liepos 2 d. priėmė sprendimą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 12 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 7 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 straipsnio ir Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 7 straipsnio (2002 m. lapkričio 5 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ nuostatos išaiškinimo“ (toliau - Sprendimas) kuriame išaiškino, kad Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 12 d. nutarimo nuostata „pagal Konstituciją toks teisinis reguliavimas, kai asmeniui, kuris buvo apdovanotas kuriuo nors valstybiniu apdovanojimu, būtent dėl to, kad jis buvo juo apdovanotas, yra suteikiama dar ir tam tikra materialinė gėrybė, yra negalimas“ *inter alia* reiškia, kad asmenys, apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu ir Vyčio Kryžiumi, žuvusių (mirusių) tokių fizinių asmenų sutuoktiniai, o jeigu sutuoktinio nėra, - tėvai (įtėviai) arba vaikai (įvaikiai), iki 2002 m. liepos 3 d. pateikę prašymus dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 7 straipsnyje (2002 m. lapkričio 5 d. redakcija) įtvirtintos teisės į neatlygintinai suteikiamą vieną žemės sklypą individualiai statybai įgyvendinimo, įsigaliojus Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 12 d. nutarimui neturi teisėto lūkesčio, kad ši teisė, kuri dėl tam tikrų priežasčių nustatyta tvarka nebuvo įgyvendinta iki minėto Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo, dar gali būti įgyvendinta neatlygintinai suteikiant vieną žemės sklypą individualiai statybai.

2. Sutinku su Konstitucinio Teismo sprendimo rezoliucijoje išreikštu bendru principu, kad įsigaliojus Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 12 d. nutarimui asmenys, pateikę prašymus dėl įtvirtintos teisės į neatlygintai suteikiamą vieną žemės sklypą individualiai statybai įgyvendinimo, neturi teisėto lūkesčio. Tačiau nesutinku, kad Sprendime pavartota formuluotė „<...> kad ši teisė, kuri *dėl tam tikrų priežasčių* nustatyta tvarka nebuvo įgyvendinta iki minėto Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo <...>“ apima visus atvejus, nediferencijuojant, kad *Jam tikra priežastis*“ gali būti ir toks atvejis, kai asmens teisės gauti neatlygintai žemės sklypą įgyvendinimo pabaiga nebuvo įforminta dėl neteisėtų pareigūnų veiksmų (*inter alia* nepagrįsto vilkinimo).

Yra keletas priežasčių, dėl kurių negaliu sutikti su tuo, kad Sprendime, *inter alia* rezoliucijoje, nėra išlygos dėl tokio atvejo, kai minėto asmens teisės gauti neatlygintai žemės sklypą įgyvendinimo pabaiga nebuvo įforminta dėl neteisėtų pareigūnų veiksmų (*inter alia* nepagrįsto vilkinimo).

Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio 4 dalį neturi būti vykdomi sprendimai, pagrįsti teisės aktais, kurie pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams, jeigu tokie sprendimai nebuvo įvykdyti iki atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo. Vadinasi, formaliai aiškinant, įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui asmenims teisė gauti neatlygintai nuosavybėn žemės sklypą nebegali būti įgyvendinama. Konstitucinis Teismas 2006 m. gegužės 12 d. nutarime nenurodė išlygos, kad tam tikrais atvejais po Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo dar gali būti įgyvendinta teisė asmenims neatlygintai suteikiant vieną žemės sklypą individualiai statybai.

3. Kartu pažymėtina, kad tirdamas minėtos nuostatos, kuri 2006 m. gegužės 12 d. nutarime pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai, konstitucingumą Konstitucinis Teismas tuo metu neturėjo informacijos (Konstituciniam Teismui tokia medžiaga nebuvo pateikta), kad yra asmenų, kuriems ši teisė nebuvo įgyvendinta ne dėl objektyvių priežasčių ir ne dėl nuo šių asmenų priklausančių priežasčių, o dėl neteisėtų pareigūnų veiksmų (*inter alia* nepagrįsto vilkinimo).

4. Priešingai, iš tuo metu galiojusio teisinio reguliavimo matyti, kad terminai šiai teisei įgyvendinti buvo ilgi.

4.1. Žemės reformos įstatymo 6 straipsnio nuostata, kad žemė suteikiama nuosavybėn neatlygintai Vyčio Kryžiaus ordinu apdovanotiems asmenims, žuvusių (mirusių) tokių fizinių asmenų sutuoktiniams, o jeigu sutuoktinio nėra, - tėvams (įtėviams) arba vaikams (įvaikiams), jų prašymu, buvo įtvirtinta 1991 m. liepos 25 d., įsigaliojo 1991 m. rugsėjo 1 d. Vėliau, 1993 m. liepos 15 d., ši nuostata įstatymu buvo panaikinta, o 1994 m. balandžio 26 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos žemės reformos įstatymo 6 straipsnio papildymo“ įstatyme (įsigaliojo 1994 m. gegužės 7 d.) vėl nustatyta.

4.2. Minėta nuostata pripažinta netekusi galios 2002 m. birželio 18 d. priimtu Žemės reformos įstatymo 7 straipsnio pakeitimo įstatymu (įsigaliojo 2002 m. liepos 3 d.). Kartu pažymėtina, kad tais pačiais 2002 metais (lapkričio 5 d.) vėl buvo pakeistas ir papildytas Žemės reformos įstatymas (1991 m. liepos 25 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais), kuriame *inter alia* nustatyta, kad minėtiems asmenims Vyriausybės nustatyto dydžio vienas žemės sklypas individualiai statybai neatlygintinai suteikiamas, jei šių asmenų prašymai dėl tokių sklypų suteikimo pateikti iki 2002 m. liepos 3 d.

Taigi buvo nustatyta, kad asmenims, kuriems buvo pradėta įgyvendinti anksčiau galiojusiam Žemės reformos įstatyme nustatytą teisę gauti žemės sklypą neatlygintinai nuosavybėn, tas įgyvendinimas yra tęsiamas, kartu nustačius ir atitinkamą šios teisės įgyvendinimo garantiją - šie žemės sklypai turėjo būti iki 2003 m. gruodžio 31 d. suprojektuoti savivaldybių tarybų patvirtintose teritorijose.

4.3. Asmenys, apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu - pagal Žemės reformos įstatymą (1991 m. liepos 25 d. redakcija), kiti - nuo 1994 m. gegužės 7 d., kai įsigaliojo Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Žemės reformos įstatymo 6 straipsnio papildymo“ (1994 m. balandžio 26 d. redakcija), o dar vėliau - ir apdovanotieji Vyčio Kryžiumi (Žemės reformos įstatymo 1995 m. birželio 13 d. redakcija), teisę gauti neatlygintinai nuosavybėn žemės sklypą (jei žinoma, jie prašymus buvo pateikę iki 2002 m. liepos 3 d.) galėjo įgyvendinti iki 2006 m. gegužės 16 d., kai Žemės reformos įstatymo 7 straipsnio 1 dalies 1 punktą, Konstitucinio Teismo nutarimu pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, tą dieną šį nutarimą oficialiai paskelbus nebegalėjo būti taikomas.

4.4. Vadinas, vieni asmenys šią teisę pagal Žemės reformos įstatymą galėjo pradėti įgyvendinti daugiau nei prieš 14 metų (nuo 1991 m. rugsėjo 1 d. iki 2006 m. gegužės 16 d.), o kiti asmenys - prieš 12 metų (nuo 1994 m. gegužės 7 d. iki 2006 m. gegužės 16 d.)

Todėl tikėtina, kad Konstitucinis Teismas savo 2006 m. gegužės 12 d. nutarime preziumavo, jog per tokį ilgą laikotarpį buvo sudarytos prielaidos tą teisę visiškai realizuoti.

5. Tačiau iš bylos medžiagos 2010 m. liepos 2 d. aiškinant Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 12 d. nutarimą argumentų matyti, kad ne visi asmenys nustatytu laikotarpiu šią teisę galėjo įgyvendinti. Iš pareiškėjos - Seimo Pirmininkės prašyme nurodytų argumentų *inter alia* matyti, kad buvo „patvirtinti konkrečiu sklypu paskyrimai kiekvienam asmeniui“, „žemės sklypų suteikimo nuosavybėn procedūros pradėtos (beveik baigtos), bet dėl vilkinimo ir panašių priežasčių individualūs sprendimai nepriimti“.

Kartu pažymėtina, kad ir iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. rugpjūčio 11 d. nutarties (administracinė byla Nr. A⁵⁷⁵-1449-08) matyti, jog Vilniaus apskrities viršininkas tik 2005 m. balandžio 27 d. įsakymu patvirtino žemės sklypų, numatytų suteikti individualiai statybai nuosavybėn neatlygintinai Lietuvos Respublikos piliečiams, apdovanotiems Vyčio Kryžiaus ordinu,

Vyčio Kryžiumi, sąrašą (pagal Žemės reformos įstatymą, kaip minėta, šie žemės sklypai turėjo būti iki 2003 m. gruodžio 31 d. suprojektuoti savivaldybių tarybų patvirtintose teritorijose).

Vadinasi, įgyvendinant įstatyme nurodytų asmenų teisę gauti neatlygintinai žemės sklypą nuosavybėn buvo priimti tam tikri sprendimai, padaryti atitinkami teisiniai veiksmai, tačiau visiškai šios teisės įgyvendinimas galėjo būti nebaigtas ir dėl tokių priežasčių, kurios nepriklausė nuo asmens, turėjusio šią teisę, valios, o tam tikrais atvejais tokia teisė nebuvo įgyvendinta galbūt ir dėl neteisėtų pareigūnų veiksmų.

6. Minėta, kad pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnio 4 dalį neturi būti vykdomi sprendimai, pagrįsti teisės aktais, kurie pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai ar įstatymams, jeigu tokie sprendimai nebuvo įvykdyti iki atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo.

Konstitucinio Teismo 2010 m. liepos 2 d. Sprendime, mano nuomone, nebuvo atskleista minėtos Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatos „Neturi būti vykdomi sprendimai <...>, jei tokie sprendimai nebuvo įvykdyti iki atitinkamo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo“ formuluotės „vykdomi sprendimai samprata, taip pat nebuvo išaiškinta, nuo kurio momento sprendimai laikomi įvykdytais.

Šio Konstitucinio Teismo sprendimo kontekste pažymėtina, kad dauguma sprendimų, susijusių su buvusios teisės gauti neatlygintinai žemės sklypą nuosavybėn įgyvendinimu, tam tikrais atvejais, kaip matyti iš pareiškėjos - Seimo Pirmininkės prašymo, buvo priimti, buvo atlikti kiti teisiniai veiksmai dėl šios teisės įgyvendinimo, tik galimai dėl pareigūnų neteisėtų veiksmų (vilkinimo ir pan.) nebuvo įforminta atliktų sprendimų, teisinių veiksmų įgyvendinimo pabaiga. Todėl, mano nuomone, manytina, kad tokiais atvejais, kai asmuo pateikė būtinus dokumentus, reikalingus žemės sklypui suteikti, nustatytą tvarka įgaliotiems pareigūnams raštu patvirtino, kad pasirinko jam siūlomą žemės sklypą, įstatymu suteikta teisė gauti neatlygintinai žemės sklypą nuosavybėn yra iš esmės įgyvendinta, ir toks asmuo pagal įstatymą laikytinas įgijusiu nustatytą teisę, nors ir nebuvo surašytas atitinkamas baigiamasis aktas dėl jos pabaigos formalizavimo dėl pareigūnų neteisėtų veiksmų (žinoma, jei tokie konkretūs atvejai dėl pareigūnų neteisėtų veiksmų būtų įstatymo nustatyta tvarka konstatuoti).

7. Ypač atsižvelgtina į tai, kad ši teisė gauti neatlygintinai žemės sklypą nuosavybėn yra kitos pagrindinės teisės, kuri buvo visiškai įgyvendinta, realizavimo pasekmė: pagal Lietuvos Respublikos valstybės apdovanojimus reglamentuojančius įstatymus Vyčio Kryžiaus ordinu buvo apdovanoti asmenys, didvyriškai gynę Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę.

8. Atsižvelgtina ir į tai, kad šie asmenys pagal įstatymą galėjo būti apdovanoti ir už tokią veiklą ginant Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, dėl kurios jie galėjo būti įkalinti ar patyrė kitokias represijas, t. y. jie rizikavo savo sveikata ar net gyvybe.

Todėl minėtos Sprendimo formuluotės aiškinimas „<...> kad ši teisė, kuri dėl tam tikrų priežasčių nustatytą tvarka nebuvo įgyvendinta iki minėto Konstitucinio Teismo nutarimo

įsigaliojimo <...>" kaip apimantis *inter alia* draudimą baigti įforminti atliktų sprendimų, kitų teisinių veiksmų pabaigą ir tuo atveju, kai ši teisė nebuvo baigta įforminti dėl neteisėtų pareigūnų veiksmų, šiuo atveju galėtų reikšti ir asmens prigimtinės teisės į orumą pažeidimą.

9. Ypatingą reikšmę šiuo atveju įgyja ir asmens pasitikėjimas valstybe. Asmuo, kuris gavo apdovanojimą už ypatingus nuopelnus valstybei, kartu įgijo ir teisę gauti neatlygintinai žemės sklypą nuosavybėn, jei atliko būtinus veiksmus šiai teisei įgyvendinti: pateikė būtinus reikalingus dokumentus, nustatytą tvarka raštu patvirtino, kad pasirinko jam siūlomą žemės sklypą t. y. asmuo pakluso teisei, laikėsi įstatymų reikalavimų. Tokį asmenį Konstitucija saugo ir gina.

10. Šios nuostatos nepaisymas reikštų, kad nukrypstama nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo (teisėtų lūkesčių apsaugos, teisingumo). Galėjo susidaryti tokios faktinės situacijos, kad asmeniui, kuris atitiko įstatymuose (Lietuvos Respublikos valstybės apdovanojimus reglamentuojančiuose įstatymuose, Žemės reformos įstatyme), poįstatyminiuose teisės aktuose nustatytas sąlygas bei pagal šiuos teisės aktus įgijo teisę gauti neatlygintinai žemės sklypą nuosavybėn ir dėl to jam atsirado lūkesčių, kuriuos jis šių teisės aktų galiojimo metu galėjo pagrįstai laikyti teisėtais, taigi šis asmuo pagrįstai galėjo tikėtis, kad jeigu jis pakluso teisei, vykdys įstatymų reikalavimus, jo lūkesčiai valstybės bus ginami ir saugomi ir jo įstatyme įtvirtintos teisės gauti žemės sklypą įforminimo pabaiga nepriklausys nuo neteisėtų pareigūnų veiksmų.

11. Konstitucinis teisinės valstybės principas (kaip ir jo teisėtų lūkesčių apsaugos elementas) yra neatsiejamas ir nuo Konstitucijoje, *inter alia* jos 29 straipsnyje, įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo. Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokio dydžio skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Konstitucinio asmenų lygybės principo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant; šis principas nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu.

Tačiau asmenys, esantys vienodoje padėtyje, negali būti traktuojami skirtingai. Visi asmenys, kurie pagal įstatymą buvo apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinu, įgijo teisę gauti neatlygintinai žemės sklypą nuosavybėn, ir jeigu šie asmenys pateikė būtinus dokumentus minėtai teisei įgyvendinti, nustatytą tvarka sutiko su jiems pasiūlytu žemės sklypu, buvo priimti atitinkami sprendimai, įvykdyti kiti teisiniai veiksmai dėl šios teisės įgyvendinimo, tik dėl pareigūnų neteisėtų veiksmų (vilkinimo ir pan.) nebuvo įforminta atliktų sprendimų, teisinių veiksmų įgyvendinimo pabaiga, jie atsiduria nelygioje padėtyje, palyginti su tais asmenimis, kuriems atliktų sprendimų, teisinių veiksmų įgyvendinimo pabaiga buvo įforminta.

12. Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad, kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, būtinumą tam tikras oficialias konstitucines doktrininis nuostatas reinterpretuoti gali lemti tik tokios aplinkybės, kaip būtinumas didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines teises bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus, būtinumas labiau apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes. Todėl aptariamas atvejis (kai asmuo buvo apdovanotas įstatyme nustatytu ordinu ir šis apdovanojimas pagal įstatymus, reglamentuojančius asmenų apdovanojimus už nuopelnus, kartu suteikė teisę į neatlygintą vieną žemės sklypą tačiau ši teisė nebuvo baigta įgyvendinti dėl neteisėtų pareigūnų veiksmų), mano nuomone, toks ir yra - būtina apginti minėtų asmenų prigimtinę teisę į orumą prigimtinę teisę į nuosavybę, užtikrinti konstitucinių teisinės valstybės (teisingumo, teisėtų lūkesčių apsaugos), lygiateisiškumo principų įgyvendinimą.

